

**BALTHUS'UN "KEDİLİ KIZ" ADLI ESERİ BAĞLAMINDA BATI RESİM SANATINDA
CİNSELLİK OLGUSUNA KISA BİR BAKIŞ****Dr. Öğr. Üyesi Özkan KÖSE*****Özet**

Balthus, Batı Resim sanatının en dikkat çekici isimlerinden biridir. Balthus, uzun yaşantısı boyunca resim sanatında tanıklık ettiği köklü dönüşümlere karşın tüm hayatı boyunca benimsediği klasisizmden vazgeçmeyen, sanatı Tanrıya adanmış bir münzevidir Balthus. Dönemi için O'nu aykırı kılan, hiç taviz vermediği klasik biçimciliğiye, günümüzde hala tartışılır olmasını sağlayan resimlerindeki aykırı içerikle modern insanın çözümsüz kalan sorunlarından birine işaret etmekteki başarısıdır. Bu çözümlenememiş, bastırılmış sorun cinsellik olgusudur. Resim sanatı tarihi -büyük bölümü batı sanatından olmak üzere- biyolojisini gelişen toplumsallığına uydurmakta zorlanan insanın yaşadığı çelişkiyi ve karmaşayı yaratıcı yolla aktaran çok sayıda örnekle doludur. Bu metnin amacı, sanat tarihinden kesitlerle Balthus'un 20. Yüzyılın ilk yarısında verdiği eserlerin değerlendirmesinin yapılmasına katkı sunmaktır.

Anahtar Sözcükler: Balthus, Sürrealizm, Çıplaklık**A BRIEF OVERVIEW OF SEXUALITY IN THE ART OF WESTERN PAINTING IN THE
CONTEXT OF BALTHUS'S "GIRL WITH THE CAT"****Abstract**

Balthus is one of the most remarkable figures in Western painting. He is a recluse devoted to God, who did not give up the classicism that he adopted throughout his life despite the radical transformations that took place in the art of painting, which he witnessed throughout his long life. It is the success of pointing out one of the unsolved problems of modern people with the contrary content in his paintings, which makes it still debatable today. This unsolved and suppressed problem is the phenomenon of sexuality. The history of art is full of many examples, most of which are from western art, that convey in a creative way the contradiction and confusion experienced by people who find it difficult to adapt their biology to their developing society. The purpose of this text is to contribute to the healthy evaluation of the works Balthus gave in the first half of the 20th century, within sections from the history of art.

Keywords: Balthus, Surrealism, Nudity

* Munzur Üniversitesi. Orcid no: 0000-0002-9353-9149, email: ozkankose@munzur.edu.tr

Giriş

Cinsellik olgusunun Batı sanatındaki seyri konusu okuyucuda kimi haklı soru işaretleri uyandırabilir. Bunların başında, er ya da geç, cinselliğin yalnızca Batı sanatına özgü bir sorunmuş gibi gösterilmesinin tartışmaya açık bir konu olduğu düşüncesi gelecektir. Aslına bakılırsa, başta Anadolu uygarlıkları olmak üzere pek çok toplumun sanatında cinsellik olgusuyla karşılaşmak olasıdır. M.Ö. 17. Yüzyıla tarihlenen İnadık Vazosunun son frizinde betimlenen sahne, bir Doğu uygarlığı olan Hititlerin cinselliği sanata konu edindiklerini gösteren örneklerden biridir. Bu noktada metnin ana aksını oluşturan eserlerin Batı uygarlıklarında ve son olarak modern Batı toplumunda cinsellik olgusunun sanatsal tezahürlerinden seçilmesi; özellikle protestan burjuvazinin mirasçısı olduğu antik Yunanın, Romanın, Avrupa kent devletlerinin ve daha sonra İmparatorlukların evrildiği ulus devletlerin Max Weber'in de belirttiği üzere tüm bu tarihsel süreçte matematik, astronomi, mimari, sanat ve müzik alanlarında doğrusal bir gelişim çizgisini sürekli takip etmesi nedeniyledir.

Çağdaş Avrupa uygarlığının, evrensel tarihle ilintili herhangi bir sorunu araştıran ürünü, ele aldığı olgunun Batı uygarlığına ait hangi koşulların ilintilendirilebileceğini, evrensel öneme ve sahip gelişim çizgisinde (böyle olduğunu düşünmeyi tercih ederiz) hangi kültürel görüngülerin ortaya çıktığını kendi kendine sormakla yükümlüdür (Weber, 2019: 7).

Tarihte yaşanmış acı olaylara öznel olarak bakıldığında, Weber'in dile getirdiği Batı uygarlıklarını bir bütün olarak diğerlerinden ayıran değişim, ilerleme ve akılcı yaklaşım mirası üzerine bina edilmiş ilkelerin, hayatın hemen her anında etkili olduğuna dair benimsenen inancı sarsması muhtemel vakalara pekâlâ rastlanabilir. Bu noktada kültür kavramının ve ona ait kodların toplum yaşamı açısından hayati bir öneme sahip olduğunu unutmamak gerekir. Özellikle toplum yapısının dini kurumlarca katı bir anlayışla uygulanan ahlaki kurallarla şekillendirildiği dönemlerde, bireylerin düzene uymasının anahtarı; dayatılan yasalarla idealin amaçlandığından şüphe duyulmasına meydan verilmemesidir. Ne var ki, kültürel kodlar (biz buna kısaca Tanrının ve insanların koyduğu tüm yasalar diyebiliriz) ne kadar az sorgulanır ve ne kadar çok benimsenirse değişmesi de o ölçüde güçleşir. Bir başka deyişle, kültürel kodların geniş kitlelerce benimsenmesi ve değişim olgusu arasında ters orantılı bir ilişki vardır. Yine de kültürün 'soyut bir kavram' oluşu; 'ihtiyaçları karşılayıcı ve doyum sağlayıcı' olma gibi özelliklerinin, 'süreklilik', 'toplumsallık', 'idealleştirilmiş kurallar bütünü olma' gibi ilkeleriyle uzlaşması sonucu 'değişim' sağlanır. İnsanın pragmatizmi sayesinde sözde ezeli ve ebedi yasalar gözden geçirilerek yeniden uyarlanır ya da tamamen unutulur. Günümüzde gerçekleşen spor müsabakalarının geçmişteki gladyatör

dövüşlerinin yerini aldığına ilişkin o meşhur savı doğrular nitelikte bir tarihsel örnek Norbert Elias'ın "Uygarlaşma Süreci" adlı kitabında yer almaktadır:

"16. yüzyılda Paris'te yapılan Johannis bayramlarında birkaç düzine kedi yakmak en önemli eğlenceler arasındadır. O çağda bu eğlenceler çok meşhurdur. Halk bir yerde toplanır. Neşeli müzikler çalınmaya başlanır. Bir tür darağacının altına büyük bir ateş yakılır. Ateşin üzerine içine kedilerin konulduğu bir torba ya da sepet asılır. Bir süre sonra torba ya da sepet yanmaya başlar. Kediler ateşin içine düşerek yanarken, insanlar onların haykırıışlarını ve acı miyavlamalarını dinleyerek keyiflenirler. Bu törenler genellikle kral ve saray efradı da hazır bulunur. Odunu tutuşturma onuru krala ya da veliahda aittir. Hatta bir keresinde, Kral 9. Karl'ın isteği üzerine bir de tilki yakalanmış ve kedilerle birlikte yakılmıştır" (Elias, 2004: 323).

Elias'ın aktardığı kedi yakma şenliğine benzer bir diğer dehşet verici toplumsal eğlence ise halka açık idam törenleridir. "Mahkumun cezalandırılmış bedeni şehir tiyatrosunun yıldız oyuncusuydu" (Leppert, 2009, s;161). İşlenen suça mukabil suçlunun bedeninin kesilip parçalanması ve kalabalıkların bunu büyük bir iştahla izlemesi de yine günümüzün çağdaş normlarıyla açıklanması zor bir diğer tarihsel kesittir. Tüm suçu paganizmde, tek tanrılı dinlerde, feodalizmde, monarşide ya da başkaca insan ürünü ideolojilerde aramak; bütün günahı din ve siyasete yüklemek de kolaycılık olacaktır. Zira, insanlık yukarıda anlatılan ve bizi adım adım bugünkü moderniteye ulaştıran tüm o sancılı süreçlerin öncesinde de sanıldığı kadar şiddetten arınmış değildi. Avcı-toplayıcı dönemlerinde insanlar, nüfus artışını dengelemek ve kaynaklar konusunda sıkıntı yaşamamak adına kız çocuklarının diri diri toprağa gömerek sorunu çözüyordu (Güvenç, 2016). Bir diğer örnek de yine aynı dönemde rakip kabileye erkeklerin bulunmadığı bir sırada saldırıp, kadın ve çocukların katledilmesi gibi acımasız eylemler gerçekleştirilmesidir ki; bu tür olayların sistemler ve ideolojiler icat edilmemişken yaşanması insanoğlunun kusurlu yasalar yapmasından ziyade kendi doğasındaki birbiriyle iç içe iki dürtüyü: şiddet ve cinselliği değişen toplumsallığına uydurmakta zorlanmasından ileri gelmektedir. Daha önce belirttiğimiz gibi kültür gücünü bir bütün olarak kodlarının toplum üzerindeki sarsılmaz ve değişmez olduğu algısını yaratmaktaki başarısına borçludur. Yine de kendisini yenilemek için bilimin ve özellikle sanatın aykırı seslerine ihtiyaç duyar; bu sebeple karşıtı kendi hamurundan yaratır. Balthus gibi sanatçılar bu karşıtlığın görünen yüzleridir.

1. Balthus ve Kedili Kız

Baltazar Klossowski de Rola nam-ı diğer Balthus, 20.yüzyılı başından sonuna yaşamış, hatta 21.yüzyılı karşılamış bir sanatçı olması nedeniyle ilgiyi fazlasıyla hak etmiştir. Kariyerinin başından beri hiç terk etmediği klasik üslubu, eserlerindeki “kötücüllük” anlayışı ve düşlere dalmış küçük kızların ergenlik öncesi cinsel cazibelerini gizlice izleyen/izleten resimleriyle dikkate değer bir sanatçıdır. 1908 Doğumlu sanatçı, ilk sergisini açtığı 1934’ten hayata gözlerini kapadığı 2001 yılına değin klasik resim anlayışına bağlı kalarak eserler üretmiştir. Genç bir sanatçı olarak kendisini kanıtama gayretinde olduğu yıllar Braque ve özellikle Picasso’nun kübizmle modern sanat dünyasını kasıp kavurduğu; her genç sanatçının taklit ederek de olsa bir “Picasso” olmaya çabaladığı yıllardır. Balthus bu döneme dair düşüncesini şu cümleleriyle dile getirmiştir: “Bir zamanlar Picasso hayranlarının despotça davranışı o hale gelmişti ki, ondan etkilenmemiş her ressam, faşist, gerici, modası geçmiş bir ressam gibi görünüyordu. (...) Tuttuğum yolun, en azından benim için doğru olduğuna ve gerçek resme bu yoldan erişebileceğime inandığım için kendi köşeme çekildim.” (Vircondelet, 2012: 29) Ancak Balthus çekildiği köşede yalnız değildir; “Tanrısal Melekler”in birer genç kıza dönüştüğü o geçiş anının vücut bulacağı resim anlayışına rehberlik eden sanatçılar Piero Della Francesca, Poussin, Courbet ve Delacroix gibi geçmişin büyük ustaları olmuştur.

Uzun sanat yaşamı boyunca pek çok modern sanat akımına tanıklık etmiş olsa da Balthus adının yalnızca sürrealizmle –o da kısa bir süre için- yan yana geldiğini görürüz. 1935 tarihli “Sokak” adlı çalışması sürrealist sanat çevresince heyecanla karşılanırsa da Balthus’la yollarının ayrılması uzun sürmez. Passeron’un da belirttiği üzere sürrealizmin Akademizme yatkın stili Balthus’un erotizm anlayışına uymaktadır (Passeron, 2000: 122). Balthus’un sürrealistlerle ortaklaştığı bir diğer konu ise akımın fikir önderlerinin sıkı sıkıya sarıldığı, adına “çocuk-kadın” da denilen bir yaklaşımdır.

Sürrealistler aralarındaki tüm görüş ayrılıklarına rağmen kadınlar konusunda hemfikirdirler. “Bir kadının güzelliği, bir erkeğin en mahrem arzularını kendi içinde ete kemiğe büründürmesinde saklıdır diye yazmaktadır” Benjamin Perét. Fakat bir kadının gerçekten mükemmel olabilmesi için, içinde melun ve şeytani bir şeyler barındırmalı, aynı zamanda anne fahişe olabilmeli, bu arada da arsız bir çocuk gibi davranabilmelidir (Genzmer, 2000:78).

Sansasyon yaratma arzusu sürrealistlerle Balthus arasındaki en dikkate değer ortak özelliktir. Sanatçı, ergen kız resimlerinde tensel doyum arayışı içindeki sapkın erkeğin karşı koyamadığı bir tahrik unsurunda ve genç kalma arzusunun kurbanı olarak yorumlanmaya açık figürlerinin yarattığı

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

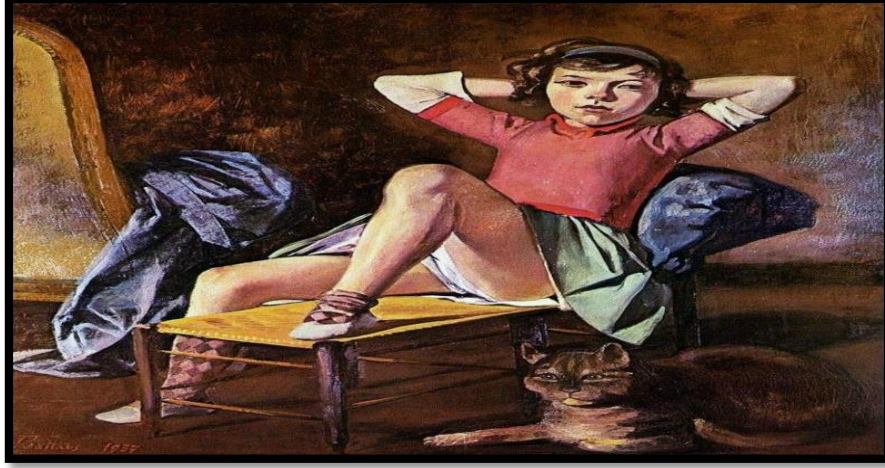
skandaldan faydalanmış görünmektedir. Gerek kendisi, gerekse oğlu Stanislass'ın ısrarla reddettiği bu tür okumaların belki ve tek istisnası 1934 tarihli “Gitar Dersi” adlı çalışmadır (Klossowski,1996: 21). Gitar Dersi Balthus'un açıkça bir provokasyon arayışında olduğunu kabul ettiği yegâne resimdir.

Görsel 1: Balthus, Gitar Dersi, 1934, Tuval üzerine yağlıboya (<https://www.wikiart.org/en/balthus/guitar-lesson-1934>)

Araştırmamıza konu olan eser Balthus'un 1937 tarihli “Kedili Kız” adlı tuval iskemledeki kızın hemen ardında bulunan, arkası seyirciye dönük, sırt kısmı yüksekçe bir diğer iskemle/koltukla kedi arasına yerleştirildiğini görürüz. İzleyicinin sadece sırttan gördüğü koltuğun sağ kolçağı üzerinden görünen buruşuk kumaşlar sanatçının özellikle kullanmayı tercih ettiği koyu kahverengi renklerle bir araya geldiğinde uğursuz bir olayın cereyan ettiği kuytu köşe algısını pekiştirmektedir.

Az sayıdaki nesnenin titizlikle yerleştirildiği kompozisyon bizleri, küçük kıza bekçilik edermiş gibi görünen kedi figürüyle, arkası dönük koltuğu ve çıkarılmış buruşuk giysileriyle, resimde göremediğimiz fakat varlığını hissettiğimiz bir istismarcının hüküm sürdüğü tekinsiz bir durumla karşı karşıya bırakıyor.

Görsel 2: Balthus, Kedili Kız, 1937, Tuval üzerine yağlıboya (<https://www.wikiart.org/en/balthus/girl-and-cat-1937>)

Resimde ilk dikkatimizi çeken hiç kuşkusuz küçük kız figürü oluyor. Bunun nedeni, yalnızca figürün merkezde yer alması değil kuşkusuz. Küçük kız izleyiciyi kültürel ve toplumsal tüm ahlaki kodlarımızı alarına geçirdiğini fark ettiğimiz bir duruşla karşılıyor. Ergenlik öncesi küçük bedeninin çocukça sakınmasızlığının kadınca bir ifadeyle buluşması izleyicide şok etkisi uyandırıyor. Kolları ve yakasında kırmızı bantlar olan kısa kollu bluzu, bluzun altından çıkan uzun kollu açık renkli içliği, açık yeşil eteği, açıklı koyulu kahverengi baklava desenli uzun çoraplarıyla herhangi bir okul çocuğundan farklı görünmüyor küçük kız. Başındaki saç bandına rağmen dağınık saçlarıyla alelade bir kız çocuğundan farksız... Zaten konu ne mitolojik ne de edebi. Küçük kız, ellerini başının arkasında birleştirmiş, arkasına yaslanmış, karnına çektiği sol bacağı iskemlenin üzerinde, sağ bacağı aşağıda; sağ ayağı ise yere basıyor. Sarsıcı olan ise küçük kızın, çıplak bacakları ve devamında gözler önüne serilen iç çamaşırına karşın yüzündeki ifadenin kayıtsızlığı. Bu beklenmedik manzaranın yarattığı şaşkınlığın ardından kızın portresini incelemeye koyuluyoruz. Küçük kızın yüzünde, yaptığının doğru ya da yanlış olduğuna dair bir belirtiyeye rastlamıyoruz. Daha çok biz onun özel alanına davet edilmeden girdiğimiz hissine kapılıyoruz. Ne var ki, gerek pencereden süzülen gün batımının cılız ışık huzmelerinin aydınlattığı kızın bacakları, gerekse eteğin kasten açıldığı hissi bu pozun tesadüfen verilmediği şüphesini güçlendirmektedir. Bu yöndeki delilleri sayıca çoğaltmak mümkündür. Kızın sağ dizinin altına kadar çıkan çorabı sol ayak bileğinin hemen üstüne kadar indirilmiştir. Oturduğu iskemle dahi kızın ardına yaslanıp sol ayağını oturduğu kısma koymak suretiyle çamaşırını teşhir etmek amacıyla özellikle sündürülmüş, belki de sırf bu nedenle sçilmiş bir mobilya izlenimini pekiştirir.

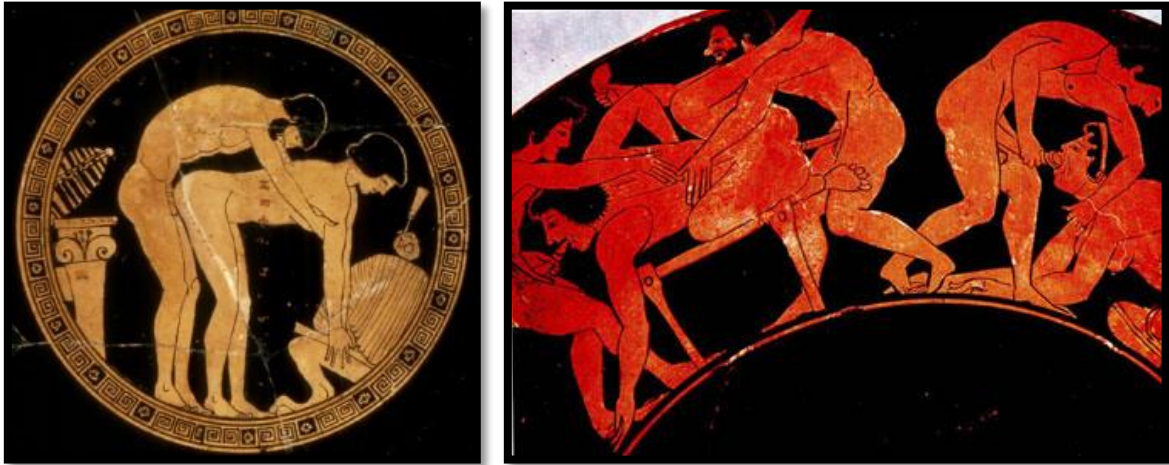
Eserin biçimsel çözümlemesi ister istemez, Vladimir Nabokov'un ünlü romanı "Lolita"da (1955) ergen cinselliğini hastalık derecesinde çekici bulan pedofili karakteri, Bay Humbert

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

Humbert'in itiraflarını çağrıştırmaktadır. Her ne kadar biri kurgu, diğeri gerçek bu iki figürün pek çok ortak noktası varmış gibi görünse de Balthus ve Bay Humbert'i birbirleriyle özdeşleştirme kolaycılığına kaçmadan konunun (cinsellik) tarihsel bağlamda kültürel kodları üzerinden sonuca gitmek daha sağlıklı olacaktır.

2. Batı Resim Sanatında Cinsellik Olgusu

Batı resim sanatında cinsellik, aksini iddia etmeyi kolaylaştıracak yüzlerce örneğe karşın daima bir tabu olagelmiştir. Balthus'un "dikizlenen" küçük kız motifini merkezine yerleştirdiği resimlerinin bu denli tepki çekmesinin en önemli nedeni, Hıristiyan-burjuva ahlakının çıplaklığa/cinselliğe yönelik kısıtlamalarından kaynaklanmaktadır. Sanatçılar, tarih boyunca bu kısıtlamaları aşmak için çeşitli formüller bulmuşlar; yaşadıkları toplumun ahlak anlayışı çerçevesinde çıplaklığı mazur, makul gösterecek yöntemlere başvurmuşlardır. Çıplaklığın taşıdığı cinsel arzular ve fanteziler kimi zaman mitolojik konular ile kimi zaman ise oryantalistlerin yaptığı üzere başka toplumlara, kültürlere mal edilerek meşrulaştırılmıştır.

Görsel 3-4 Antik Yunan Vazo Örnekleri (<https://rebeccaburgan.com/tag/hippocrates/>)

Antik Yunan'dan günümüze değin, cinsel ilişkinin ve çıplaklığın seksüel bir niteliğe büründüğü örnekler rastlanabilmektedir, fakat özellikle din otoritelerinin ve kurumlarının gerçekleştirmiş olduğu kısımlar nedeniyle pek azı günümüze ulaşabilmiştir (Görsel 3-4). Eski Yunan uygarlığından bugüne kalan seramik örneklerinde, "Satir" adı verilen mitolojik yaratıkların, ereksiyon halindeki penislerine rağmen Baküs'ün rahibeleriyle dans ettiğini gösteren sahneler veya ziyafetin ardından gurupça sevişen kadın ve erkeklerin betimlendiği şarap kadehlerine rastlanabilmektedir (Taylor, 2005). Hıristiyanlığın yalnızca Antik Yunan ve Roma dönemlerine ait cinsellik temalı örnekleriyle sınırlı kalmayıp her türlü ikonografik betimlemeyi yasakladığı karanlık dönemlerin ardından

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

cinsellik, Gotik ve Romanesk dönemlerinde bir suçun ve cezasının betimlendiği kıyamet günü sahnelerinde korku uyandıran sahnelerde kullanılmıştır. Eski kiliselerden cinsellik olgusunun caydırıcı nitelikteki benzer bir kullanımına ‘Sheela-na-gig’ler örnek gösterilebilir. Bu durum, Rönesans ile klasik mitolojinin yeniden sanata konu edilmeye başlamasına dek sürmüştür.

Görsel 5: Sheela-na-gig (https://en.wikipedia.org/wiki/Sheela_na_gig)

Rönesans döneminde klasik mitolojiyle beraber çıplaklık sanata konu olarak geri dönmüştür dönmesine, ancak kilise etkisinin öykülerin salt mitolojik bağlamda ele alınmasına imkan vermediği görülür. Boticelli'nin “Venüs’ün Doğuşu” adlı eseri güzellik ve aşk tanrıçası Afrodit’ten ziyade, saflık, bekâret erdemlerinin timsali Meryem’in bir betimlemesi gibidir. Bir diğer örnek “Ganimed’in Kaçırılışı” adlı öyküdür (Görsel 6). Antik Yunan’dan günümüze pek çok sanatçı tarafından ele alınan hikayede Troya Kralı Tros’un oğlu olan Ganimed, sahip olduğu eşsiz güzellik nedeniyle bir kartala dönüşen Zeus tarafından kaçırılır ve Olimpos’a, sakilik etmek üzere götürülür. Konu her ne kadar homoseksüel arzuyu, kaçırma ve tecavüz eylemlerini içeriyor olsa da “göğe yükselme” temasını anımsatır şekilde betimlenmesi kilise etkisini güçlü bir biçimde hissettirmesi bakımından dikkat çekicidir.

Görsel 6: P.P. Rubens, Ganimed ve Kartal, 1611, Tuval üzerine yağlıboya (<https://www.wikiart.org/en/peter-paul-rubens/the-abduction-of-ganymede-1612>)

19.Yüzyıla gelindiğinde cinsellik konusunda, Hıristiyan-burjuvazinin şekillendirdiği toplumsal ahlak anlayışının farklı tezahürleriyle karşılaşırız. Ne de olsa, hayat akışının hız kazandığı bu dönemde; özellikle tıp, matematik, fizik, kimya, biyoloji, elektrik ve metalürji alanlarında kaydedilen muazzam gelişmeler ve demiryolu taşımacılığının gelişmesiyle şehirleşmenin artması ve refah düzeyinin yükselmesi gibi faktörlerin yerleşik toplumsal normlar üzerinde bir etki yaratmaması düşünülemez. Üretim ve tüketim ilişkilerinin biçimlendirdiği yeni kurallar, kalabalık kitleler halinde yaşamının beraberinde getirdiği mecburiyetler ve ihtiyaçlar birey ve toplum davranışları üzerinde etkili olmuştur. “Genelde Freud’dan Elias’a birçok düşünür ‘modern kentli’ kişilik yapısının temel özelliğini yoğun bir ‘içe çekilme’, ‘duyguların denetimi’ ve ‘arzuların bastırılması’ şeklinde okumaya çalışılmıştır” (Şimşek, 2005: 60).

Başlangıçta, Hıristiyan Batı toplumlarının burjuvazi öncesi Ortodoks tutumlarının şekillendirdiği ahlak anlayışının temelinde, büyük ölçüde kendisinden önceki pagan inanışların izlerini silme gayreti yatmaktadır. Şehvet, barbar paganlara özgü terk edilmesi veya en azından bastırılması gereken bir günahdır. Çok miktarda tüketilen kırmızı etin libidoyu artırarak olumsuz etkileyeceğine inanıldığından Akdeniz’e özgü balık, şarap ve sebze ağırlıklı diyet Katolik Roma kilisesi tarafından teşvik edilmiştir (Montanari,1995).

Tekrar Orta çağa dönersek, cinsel arzulara getirilen sınırlamaların dinsel etkiler taşımakla beraber, toplumsal değişimle doğrudan ilişkili olduğunu görmekteyiz. Norbert Elias’a göre 16. Yüzyıl, Avrupa’da feodalizmin zayıflamasının ardından merkezi mutlakiyetçi idarenin

...

(akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

güçlenmesiyle temelleri atılan günümüz kent kültürünün miladı sayılmaktadır. Derebeylerinin birbirleriyle savaşa son vererek, Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi durumundaki 'Kral'ın mutlak hâkimiyeti altında birleşmek zorunda kalmalarıyla başlayan süreç, gündelik hayatta nereden ve ne zaman geleceği kestirilemeyen şiddet olgusunu belirli bir adreste; kışlada sınırlandırmıştır. Saray yaşantısı içinde şövalyelerin başta efendileri, diğer savaşçılar ve az sayıdaki kadınla birlikte mekânsal açıdan sınırlandırılmış ortamlarda bulunma mecburiyeti davranışlarında duyguları kontrol etme, hesapçılık ve stratejik davranma zorunluluğunu beraberinde getirecektir (Şimşek, 2005). Yoğun bir içe kapanma ve duygusal bastırılmışlığın bireyin yaşantısına egemen olduğu saray hayatı etrafında gelişen kentler günümüz modern insanının davranış modelinin başlangıç noktasını oluşturmuştur.

İçe kapanma ve bireyler arasındaki psikolojik mesafelerin artması pahasına edinilen kazanımlar Batılı toplumlara, dünyanın geri kalanından üstün oldukları yönünde sarsılmaz bir inanç aşlamıştır. Böylesine üstün bir medeniyete sahip anlayışın, dünyayı ilkel topluluklar gibi algılaması ve temel ihtiyaçlarını onlar gibi karşılaması düşünülemez.

Uygar ve medeni olmanın belki de en önemli ölçütü şiddet dürtüsüyle sıkı bir ilişki içerisinde olan cinsel arzuların bastırılması ve kontrol edilmesi mecburiyetidir. Bu noktada Norbert Elias'ın "Uygarlık Süreci" adlı eserinde değindiği şiddetin kontrol altına alınması ve modern kent kültürünü; şiddet olgusuyla birbirine göbekten bağlı cinselliğe, dolayısıyla "bedene" getirdiği sınırlamaların bireyde neden olduğu "yeni" patolojiyi ortaya koymak Freud'a düşecektir:

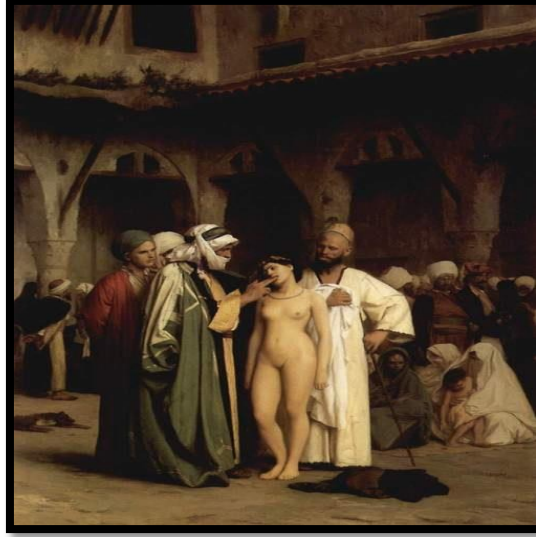
Freud'a göre, insanı üç temel içgüdü yönetmektedir: Korunma içgüdü, cinsellik (cinsiyet) içgüdü, toplumsallık içgüdü. İnsanın eriştiği uygarlık (medeniyet) içinde korunma içgüdüyle toplumsallık içgüdü önemi oldukça yitirmiştir. Bugün için önemli olan tek içgüdü cinsellik içgüdüdür. (...) Cinsellik içgüdüünün töresel (ahlaki) baskılar altına alınması birçok hastalıkların sebebidir (Hançerlioğlu, 1995: 416).

Elias ve Freud'un çalışmalarının ışığında, modern insanın kontrol altına almaya çalıştığı cinsellikle olan imtihanına 19.yüzyıl bilim ve sanat alanlarından farklı örnekler, Balthus'un ergen kız portrelerine sinmiş cinselliğin yarattığı infiali açıklamada yardımcı olacaktır. İlk Oryantalizmin öncüleri arasında yer alan Jean Auguste Dominique Ingre ve Jean Léon Gérôme gibi sanatçıların doğu kültürlerinin tensel haz ve yozlaşmanın ta kendisi olarak takdim edildiği kimi eserlerinden örnekler yararlı olabilir. Ingre'nin 1862 tarihli "Türk Hamamı" adlı eserinde, hamamda çıplak oldukları halde dans edip şarkı söylerken kendilerinden geçen kadınlar betimlenmiştir.

Görsel 7: J.D. Ingre, Türk Hamamı, 1862, Ahşap üzerine yağlıboya (<https://www.wikiart.org/en/jean-auguste-dominique-ingres/the-turkish-bath-1862>)

Bir diğer örnek Gerome'un 1867 tarihli "Köle Pazarı" adlı resmidir. Kompozisyon adından da anlaşılacağı gibi bir köle tüccarı, sattığı ürün ve muhtemel alıcıyı içermektedir. Doğuya özgü sarıklar ve giysiler içindeki köle tüccarı ve müşterinin arasında yer alan çıplak kadın figürünün yarattığı sahneye, müşterinin kadının dişlerini kontrol etmek amacıyla parmaklarını ağız yoluyla cinsel ilişkiyi çağrıştırmaya kadının ağzına yerleştirmesiyle baştan çıkarıcı bir erotizmin egemen olduğu görülür. Halka açık bir mekânda gerçekleşen bu ahlaksızlık, kadının ticari bir meta olarak sergilenmesiyle bir kat daha artar. Tabi ne Ingre ne de Gerome'un seyahatleri sırasında böyle bir manzarayla karşılaşmamış olmasının bir önemi yoktur. Önemli olan, Sanatçıların düş gücü ve fantezilerini kendi kültürlerinin dayattığı toplumsal normların ablukasından kurtaracak bir araç bulmuş olmalarıdır. Ne de olsa bu eserler tensel hazlar peşinde koşan, şehvet düşkünü barbarlarla bedenini ihtiyaçlarına boyun eğmeyen modern Hıristiyan-burjuva ahlakı arasındaki farkı ortaya koymaktadır.

Görsel 8: J. Gerome, Köle Pazarı, 1866, Tuval üzerine yağlıboya (<https://www.clarkart.edu/artpiece/detail/slave-market>)

İkinci örnek, Avrupalıların “Hottentot Venüsü” olarak adlandırdığı siyah Afrikalı kadın imgesidir. Adlandırma bakımından sanatsal bir çağrışım yapmasına karşın konu aslında ‘bilimseldir’. “Avrupalı sömürgecilerin 1652’de bölgeye yerleşmeye başlamaları, burada yaşayan Afrikalı yerlileri köleleştirmelerini beraberinde getirdi. Hatta Hottentot kadınlarının Avrupa’ya götürülüp incelenmesi ve sergilenmesi gibi durumlar da söz konusu oluyordu” (Oranlı, 2009: 343). Antropoloji bilimi açısından günümüzde ciddiye alınmasa da söz konusu çabalar dönemin Avrupa toplumlarının cinsellik konusuna sözde bilimsel yaklaşımının ardına saklandığı bilinçaltını ortaya koyması bakımından dikkate değerdir. Döneme egemen olan antropolojik yaklaşımların tepeden tırnağa ırkçı ve cinsiyetçi yönü, Hottentot kadını örneğinde çıplaklığı; abartılı büyüklükteki memeleri, geniş kalça yapısı, belirgin cinsel organı gibi göze çarpan dışsal özelliklerini yoğun bir cinsel isteğin emareleri olarak değerlendirmiştir. Öyle ki, bu dürtüyü kontrol etmeye çaba göstermez ve bu durum onu insandan çok hayvana (primat) yaklaştırır.

Görsel 9: Hottentot Venüsü (http://www.dvdbeaver.com/film2/DVDreviews26/black_venus_blu-ray.htm)

Sonuç

Öncelikle akıldan çıkarılmaması gereken Balthus'un eserlerinin sanatsal yönleriyle değil, içeriğin toplumsal ahlak pusulasından şaştığı ölçüde gündeme geldiği ve tartışma konusu olduğudur. Bu noktada toplumların ahlaki normlarının kültürel değişimlere paralel olarak değişip güncellendiğini de unutmamak gerekir. Günümüz toplumları toplumsal cinsiyet eşitliği, hayvan hakları gibi konularda her geçen gün artan bir duyarlılığa sahipken, durumun bundan birkaç on yıl önce son derece farklı olduğunu görmekteyiz. Öyle ki, 1945 yılında izleyiciyle buluşan, yakın bir zamana değin izleyicinin, *hayır cevabını asla kabul etmeyen, ısrarcı ama sempatik* bir âşık olarak gördüğü Pepé Le Pew karakterinin medya maceralarına, “tecavüzü normalleştiriyor” eleştirileri karşısında yayın haklarına sahip stüdyo tarafından son verildiğini görebiliriz (White, 2021). Bu örnek elbette, Balthus'un 1926 yılındaki ilk kişisel sergisinde izleyiciyle buluşan kimi sansasyonel eserlerin toplum ahlakına aykırı olmasına rağmen tepkiyle karşılaşmadığı sonucuna varmayı gerektirmiyor. Tam aksine, sanatçının kendi hatıralarından öğrendiğimiz üzere; Balthus kariyerinde büyük bir çıkış yakalamak üzere cüretli bir açılış peşindedir ve dikkatleri üzerine çekebilmek için bir sansasyon yaratmalıdır. Ne var ki Gilles Nerét, sergiye gelen davetliler açısından içerikten çok, Balthus'un tüm eserlerine hâkim olan akademik figüratif anlayışın büyük bir şok yarattığını aktarmaktadır. Balthus'un sanatsal anlamdaki en büyük başarısı küçük kızların çıplaklık/cinselliği üzerinden modern Batı toplumlarını, inkâr ettikleri insan doğasının ehlileştirilemeyen son halkası olan cinsellik gerçeğiyle çaresizce karşı karşıya bırakmasıdır. Bu, aynı zamanda Hıristiyan-burjuva toplumunun ahlak anlayışı ile sanatı kendi yararına düzenleme çabasının sekteye uğradığı, sistemin mekaniğine müdahale edildiği; modern kent toplumunun ilk bakışta sanatçının fantezi dünyası gibi

görünen kendi bilinçaltının karanlık tezahürleriyle yüzleşmesinin yarattığı bir tutulmadır ve Balthus'un küçük kız resimlerine ayrıcalıklı bir yer kazandırmıştır. Bu iddianın abartılı olduğu fikrini benimseyenler Mary Magala Ward'ın ilgili makalesinde Balthus ile Gauguin arasındaki kıyaslama üzerinden sağlama yapabilirler. "Sanatçı Sandra McMorris Johnson bir keresinde bana, Gauguin'in ne kadar sevse de büyük bir bölümünde on üç yaşında kızların son derece cinsellik içeren betimlemelerinin yer aldığı resimlerine bakmaktan rahatsızlık duyduğunu söylemişti" (Magda-Ward, 2011: 22). Gerek "Hottentot Venüsü" gerekse Gauguin'in ergenlik çağındaki çıplak "Tahitili Kız" resimleri gösteriyor ki; cinsel çağrışımlar içeren çıplaklık hali, Batı Sanat tarihinde ancak betimlenen bedenler beyaz küçük kızlara ait olduğunda ahlaki açıdan kitlesel bir tepkiye neden olabilmektedir. Söz konusu tepkinin cezalandırıcılığı sayesinde toplumun ahlaken yargılayıp hüküm giydirmesiyle sanılanın tam aksine Balthus'un resimleri amacına ulaşmıştır. En nihayetinde, özgürlükçü görünen tutucu bir toplum yapısında provokasyon ve skandal yaratma becerisi sanatçının en güçlü enstrümanları olmuştur.

Kaynaklar

- Genzmer, H (2000) . Gala ve Dali. Ankara: İletişim Yayınları.
- Güvenç, B (2016). İnsan ve Kültür. İstanbul: Boyut Yayıncılık
- Hançerlioğlu, O. (1995). Düşünce Tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Klossowski, S. (1996). Balthus. London: Thames and Hudson Ltd.
- Leppert, R (2009) . Sanatta Anlamın Görüntüsü, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Magala Ward, M. (2011). The Virtues and Dangers of Connecting Art to Life: Can Pragmatism Address Balthus, The Pennsylvania State University, journal of speculative philosophy, vol. 25, no. 1, 2011
- Morris, D (1999) . Koruyucu Tılsımlar, İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Montanari, M. (1995). Avrupa'da Yemeğin Tarihi. İstanbul: Afa Yayınları.
- Néret, G (2003). Balthus: The Kings of Cats, Köln: Tachen.
- Oranlı, İ. (2009). 19. YY. Avrupası'nda Irkçılık ve Cinsiyetçilik, Cogito. 58, 339-350.
- Passeron, R. (2000). Sürrealizm Sanat Ansiklopedisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Şimşek, A. (2005). Yeni Orta Sınıf. İstanbul: Epokhe Yayınevi.
- Taylor, S. (2005). "A Shine on the Nose": Sexual Metaphors in Surrealism, Oregon: Portland State University.
- Vircondelet, A. (2012). Balthüs'ün Anıları. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Weber. M (2019). Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu. İstanbul: Oda Yayınları.

White, A. (2021, 8 Mart). "Tecavüz kültürünü normalleştirdiği" iddia edilen Pepe Le Pew, yeni Space Jam'den çıkarıldı. Independent Türkçe. 8 Mart 2021 tarihinde, <https://www.indyturk.com/> adresinden erişildi.

<https://www.wikiart.org/en/balthus/guitar-lesson-> (Erişim Tarihi: 13.07.2021)

<https://www.wikiart.org/en/balthus/girl-and-cat->(Erişim Tarihi: 13.07.2021)

<https://rebeccaburgan.com/tag/hippocrates/>(Erişim Tarihi: 13.07.2021)

https://en.wikipedia.org/wiki/Sheela_na_gig(Erişim Tarihi: 13.07.2021)

<https://www.wikiart.org/en/peter-paul-rubens/the-abduction-of-ganymede->(Erişim Tarihi: 13.07.2021)

<https://www.wikiart.org/en/jean-auguste-dominique-ingres/the-turkish-bath->(Erişim Tarihi: 13.07.2021)

<https://www.clarkart.edu/artpiece/detail/slave-market>(Erişim Tarihi: 13.07.2021)

http://www.dvdbeaver.com/film2/DVDreviews26/black_venus_blu-ray.htm(Erişim Tarihi: 13.07.2021)